

VASILE MOGA

Din cele relatate reiese faptul că monumentele la care se fac referiri, respectiv altare epigrafice, statui și alte categorii de piese cu caracter sepulcral, provenite din castru și din împrejurimile acestuia, fuseseră reutilizate în cursul evului mediu drept materiale având ca destinație ridicarea fundațiilor unor edificii publice ori particulare aflate și astăzi pe locul unde se găseau incinta castrului și, apoi, prima cetate Alba Iulia.

Fragmentul de aedicula prezintă o cunoscută scenă simbolică ce ocupă întreaga suprafață a masei de piatră: imaginea unui călăreț spre dreapta. Calul, în alergare, este surprins cu toate detaliile: psalia, șaua cu chinga din piele, picioarele întinse. În privința călărețului sunt de reținut cîteva amănunte definitorii. Prezentat în profil, personajul este înveșmântat într-o *tunica manicată* ce-i lasă

dezvelite picioarele, mâna stângă se sprijină pe coama animalului, iar cealaltă ține strâns frâul. Armamentul constă dintr-o *lorica*, un *gladius* scurt ținut sub mâna dreaptă și o lance lungă sprijinită pe crupa stângă a calului.

Cu toate că fața călărețului este deteriorată, semnalăm apariția insolită, cel puțin până acum, pe monumentele din această categorie a artei provinciale, a unui coif de tip pseudoasiatic cu pană bogat. Asemenea piese de echipament militar apar mai ales pe figurinele din bronz reprezentându-i pe Minerva și Marte, descoperite la Potaissa și Ulpia Traiana Sarmisegetusa⁴ sau ca decor al unor garnituri de armură cunoscute, între altele, la Buciumi, Micia, Porolissum sau Potaissa⁵.

O privire generală asupra aediculelor descoperite pe teritoriul provinciei Dacia duce la constatarea că monumentelor în discuție le-au fost dedicate, poate, cel mai mare număr de studii din toate cele ce s-au ocupat de categoriile atât de variate ale artei provinciale funerare. Alături de semnalarea mai veche a singurei aedica păstrată în întregime, descoperită la Micia, ori publicarea unor fragmente reprezentând pereți laterali, datorate Luciei Marinescu, C. Pop, N. Gudea și altor cercetători⁶, în anul 1973 a apărut și singura micromonografie având ca obiect „Aedica funerară din Dacia”⁷, purtând semnătura regretatului Octavian Floca și a cercetătoarei W. Wolski.

Reținem că scene asemănătoare cu cea de care ne ocupăm sunt cunoscute, între altele, la Cristești, Gilău, Gherla, Micia, Napoca, Optatiana, Sibiu și Șeica Mică⁸. Cea mai apropiată analogie cu perețele apulens am aflat-o pe o piesă similară descoperită la Micia, pe care figurează o scenă de vânătoare, cu un călăreț ce urmărește un animal⁹.

Din analiza comparativă a celor peste 20 aedice fragmentare având ca tematică centrală călărețul rezultă că scena, răspândită în simbolistica funerară, apare în trei ipostaze: sub înfățișarea figurii mortului eroizat, apoi călăreț la vânătoare și, în fine, călăreț lovind un dușman sau un animal.

Aedica apulensă face parte din categoria ce prezintă chipul eroizat al dece-

datului, în cazul de față bănuind că se ascunde, poate, un ofițer al escadronului de cavalerie afectat legiunii de la Apulum și, în acest caz, monumentul face aluzie la ocupația din viață a celui prezentat.

Toți cei care au abordat acest motiv sunt de acord când afirmă că prototipul scenei pare să fi plecat de la binecunoscuta reprezentare artistică a cavalerului sau eroului trac, al cărui cult, relativ puțin răspândit în Dacia, este cunoscut mai ales de pe plachete cu caracter votiv¹⁰. Nu este pentru prima oară când scene iconografice votive au fost preluate și de arta funerară. Ocupându-se de simbolistica sepulcrală. M. Bărbulescu¹¹ arăta, pe bună dreptate, că reprezentarea calului și uneori a carului constituie simboluri ce sugerează deplasarea sufletului, așa după cum vânturile sau barca, imaginate ca mijloace de ridicare (transportare) a unei greutăți, ascund ideea separării sufletului de trup.

Ideea-simbol este ilustrată, deci, și pe noul monument apulens, creație a unui atelier de pietrari locali ce și-au desfășurat activitatea în veacurile II—III e.n.

NOTE

¹ Mulțumim și aici profesorului I. Al. Fiț care ne-a semnalat locul descoperirii și a donat Muzeului Unirii monumentul de care ne ocupăm.

² I. Șorban, *Apulum*, XV, 1977, p. 313—333.

³ A. Cserni, *AFM*, Aind 1901, p. 266, 316 sq.

⁴ M. Jude, C. Pop, *Monumente sculpturale romane în Muzeul de Istorie Turda*, Turda, 1973, pl. XXXI/1—3, p. 73; A. Rusu, F. Nemeș, C. Pop, *Sargetia*, XI—XII, 1974/1975, p. 106—107, fig. 7—8.

⁵ L. Petculescu, *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos*, Muzeul Județean Călărași, f.a., extras, p. 153—162.

⁶ L. Marinescu, *SCIVA*, 3, 25, 1974, p. 417—425; *Muz. Nat.*, I, 1974, p. 13—22; N. Gudea, V. Lucăcel, *Inscripții și monumente sculpturale în Muzeul de Istorie și Arh. Zalău*, Zalău, 1975, p. 38—44; M. Jude, C. Pop, *op. cit.*, p. 11—15; D. Isac, *Studia Univ. BB, Series Historia*, 1, 1970, p. 11—14 ș.a.

⁷ Oct. Floca, W. Wolski, *BMI*, 3, 1973, p. 4—42.

⁸ *Idem*, *op. cit.*, fig. 17, 21, 60, 66, 70—72, 95, 102, 104, 108—109.

⁹ *Ibidem*, p. 10, fig. 21.

¹⁰ C. C. Petolescu, *SCIVA*, 4, 31, 1980, p. 637—640; L. Marinescu, *Muz. Naț.*, VII, 1983, p. 75—81.

¹¹ M. Bărbulescu, *Interferențe spirituale în Dacia romană*, Editura Dacia, Cluj, 1984, p. 193 sq.